

Jag flyttade till en kulturstad – vem känner till den idag?

Av Ami Lönnroth

När jag flyttade till Södertälje för 18 år sedan visste jag att stan hade rykte om sig att vara en kulturstad – med profiler som Eje Högestedt, Per Drougge, Harry Olt, numera avlidna, och inte minst den alltjämt högst levande Ninne Olsson, konstnärlig ledare för Oktoberteatern som då fortfarande hette Musikteatergruppen Oktober och den folkkäre regissören och skådespelaren Magnus "Mankan" Nilsson vid samma teater. Jag visste då också ganska mycket om Wendela Hebbe, kanske därför att jag själv är kvinnlig journalist och hade läst biografien om henne, "Wendela - en modern 1800-talskvinna" av Brita Hebbe. Den kom ut redan 1974. Wendela var, som många södertäljebor numera vet, Sveriges första kvinnliga journalist. Hon anställdes på Aftonbladet 1841 och kom så småningom att skaffa sig sommarnöjet Snäckviken som då låg ungefär där Astra Zeneca numera har sitt huvudkontor.

Som ny Södertäljebo blev jag invald i styrelsen för Wendelas Vänner, föreningen som cirka tio år tidigare hade utmanat det allsmäktiga Astra som då hade köpt tomten från Vin & Sprit för en symbolisk summa. Mot alla odds och med stor dramatik in i det sista räddades Wendela Hebbes Hus från rivning. När jag kom in i styrelsen kämpade föreningen som bäst för att få det återuppfört på en mer centralt belägen plats i Södertälje. Det lyckades till slut tack vare idogt pengainsamlade, många timmars ideellt arbete och lyhörda kvinnliga kommunalpolitiker som i en gemensam sexpartimotion krävt att föreningen skulle få en ny tomt åt det gamla huset. Det låg då sen 1985 i sina beståndsdelar under en presenning i Moraberg. Byggmästarföreningen och Arbetsförmedlingen var positiva till projektet och ställde upp i ett samarbete där alla goda krafter samverkade. Sen 1998 ligger detta lilla kulturhus med museum och restaurang bara tolv meter från kanalen nära slussen, med underbar utsikt över båttrafiken och Kusens backe – till glädje för besökare som kan färdas dit både till sjöss och lands och fots.

Hebbevillan, som huset kommit att heta i folkmun, är ett utmärkt exempel på hur ideella krafter kan samverka med både kommunala och statliga myndigheter och med det lokala näringslivet. Vi brukar ibland säga, när vi guidar grupper som kommer till huset, att det var "den välsignade arbetslösheten" som gjorde det möjligt att få huset återuppfört. Kanske låter det cyniskt men faktum är att hade vi inte fått hjälp av en ung begåvad arkitekt, Ulrika Bergström, som fick som ALU-jobb (ALU=arbetslivsutveckling) att göra ritningarna för att återuppföra huset och leda arbetet och hade inte cirka 80 arbetslösa byggjobbare fått utbildning i gamla byggmetoder genom att under sakkunnig ledning bygga upp huset igen – ja då hade Hebbevillan fortfarande legat där den låg och halvruinat under en presenning.

Länstidningen följde alla turerna från den första tanken för trettio år sen på att göra huset till kulturhus och flera år in i dess verksamhet, bland annat genom att uppmärksamma den sommar-teater som nu spelas för tionde året på utomhusscenen framför Wendela Hebbes Hus. Tyvärr har LT nu slutat recensera både vår teater och andra teaterföreställningar. Det är synd – det är viktigt för publiken att få en kunnig teaterskribents syn på hur en föreställning har varit. Men LT har funnit för gott att avbryta en lång tradition av högklassig kulturjournalistik, den som hade sin blomstringsperiod under Christer Dukes 32 år på tidningen och följdes upp med den äran av hans efterträdare Sara Ullberg och Alice Sundman. Nu har Alice Sundman sagt upp sig i protest mot

tidningens ändrade inriktning. Christer Duke bevakade kulturlivet redan på den tiden då de namn jag inledningsvis nämnde gjorde Södertälje till en rikskänd kulturstad. Kanske inte så konstigt att han var en av de ledande kulturprofiler som tidigare i år i två debattartiklar i LT kritiserade tidningens nuvarande policy.

Det finns med andra ord människor som fortfarande brinner för kulturlivet i stan. Jag har nämnt teater – inte bara Oktoberteatern och sommarteatern i Berit Carlbergs regi utanför Hebbevillan utan också Teateramatörerna som håller till i Sagateatern vid Maren och musikteaterföreställningar av den sort som regissören, tillika kantorn i Enhörna församling, Helena Cronholm satte upp vintras – Pariserflickorna. Tyvärr förbigicks också den med tystnad i kritikerkråren.

Musiklivet blommar i Södertälje, det är ytterligare en stor tillgång. Martin Olsson, organisten i S:ta Ragnhild har höjt temperaturen på musiklivet. I söndags den 23 maj genomförde hans församling ihop med Enhörna församling en föreställning av Förklädd Gud, som hör till mina personliga favoriter och som gett mig underbara musikupplevelser. Det var förresten just ett framförande av Förklädd Gud i S:ta Ragnhilds kyrka 1992 som kom att bli min introduktion till Södertäljes musikliv. Ytterligare exempel på ett högklassigt musikutbud här i stan heter Södertäljeoperan, Kammarmusikföreningen, Södertälje orkesterförening .

Film får man däremot se sig om efter sedan den sista biografen lades ned i år för att ge plats åt Clas Ohlson i Lunagallerian. Tur att Bio Kontrast finns i kommunens regi liksom Södertälje filmstudio som dock kräver medlemskort. Det gör även Filmettan, filmklubben för barn mellan 7 och 11 år. Men nog är det märkligt att man inte ska kunna droppa in på bio en kväll när man känner för det utan att åka till Heron City eller Stockholm?

En annan institution med exceptionellt gott rykte var länge biblioteket. Jag vet eftersom jag har flera nära släktingar som varit bibliotekschefer, bl a i Lund som hade Södertälje stadsbibliotek som föredöme när nytt stadsbibliotek byggdes i lärdomsstaden. Nu krymper vårt bibliotek sin yta för andra gången på tre år, dess storhetstid tycks definitivt vara över. Tur att folkbildningsansvaret alltmera tydligt tagits över av ABF, nu i eget hus i gamla Torekällskolan. ABF har faktiskt på senare år blivit en kulturinstitution av rang. Men allt kan inte ersättas av vad biblioteket har slängt överbord. När ska man någonsin igen få se konstnären Lenny Clarhälls "Skogen" som var bibliotekets stolthet när det invigdes 1978? Nu har träskulpturen packats undan och ligger sedan flera år i någon förvaring.

Vi är många som tillhör det läsande folket. Om inte biblioteket längre blir träffpunkten får vi skaffa den på andra sätt. Själv tillhör jag tre läsecirklar, den äldsta av dem grundad av bokhandlarparet Hans och Margareta Nygård i Östertälje tillsammans med den man jag senare skulle gifta mig med, Per Eric Mattsson. Den har hållit på sedan 1983. En annan jag är med i brukar regelbundet träffas i Wendela Hebbes Hus. Vi kallar oss "Damerna" eftersom vi är kvinnliga medlemmar och huvudsakligen läser kvinnolitteratur. Den tredje träffas hos de olika medlemmarna, huvudsakligen Södertälje- och Enhörnabor, och har specialiserat sig på Italien – såväl böcker och film som musik.

Hur många vet att det inom Södertälje kommuns gränser finns ett förlag? Tusculum heter det och drivs av Helena von Hofsten. Hennes utgivning är sparsmakad, volymerna oerhört vackert formgivna. Hur ofta tror ni hennes böcker recenserar i lokalpressen? Svar: I princip aldrig. Ett undantag var en bok som jag själv var redaktör för, en antologi med titeln "Empati och engagemang – en kvinnolinje i

svensk journalistik” och som kom ut 2008, lagom till Wendela Hebbes 200-årsjubileum. Den fick också mycket positiva recensioner i alla storstadstidningar. Det är sånt som glädjer och understundom förvånar en författare. I det här yrket är vi inte bortskämda med positiv uppmärksamhet.

Södertälje har gott renommé som konststad – tänk till exempel på konstnärerna som har ateljé på Saltskog gård eller Galleri Kretsen i gamla flickskolan på Orionkullen eller den fina konsthallen intill biblioteket. Den har i varje fall fått bli kvar utan att krympas. Vid konstrundan nyligen kunde man njuta av samtliga dessa plus ytterligare många utställningslokaler. Missa förresten inte Fia Kvissbergs Dagboksmålningar i Gamla flickskolan, en utställning som pågår i bara tre dagar och har vernissage i morgon fredag den 28 maj kl 18-20. Fia är en av medlemmarna i det nybildade Kulturnätverket som bland annat stod bakom de två uppmärksammade debattartiklarna i LT (se ovan).

En särskild kärlek hyser jag till Helga Henschens färgstarka och glada skulptur, fontänen Dafne i Lunagallerian . Den kom till när Lunahuset byggdes och sen invigdes 1978 och kommer att stå där den står eftersom den är gjuten på plats. Tyvärr är den alltför närgånget omgärdad av kommersiella skyltar och har dessutom av en nitisk fastighetsförvaltare blivit försedd med en rödmålad kant som inte alls tillhör konstverket. Konstnären Eric Matteoni och jag själv är de som övervakar vad som händer med Dafne, Eric därför att han var med att göra den ihop med Helga, jag själv som styrelsemedlem i Helga Henschens Vänner, en annan viktig litterär förening (ja hon skrev böcker också) med Södertäljeanknytning.

Dafne väger 4 ton och är den största enskilda skulptur Helga har gjort. Helga, som dog 2002, hade alltid varit fascinerad av det hemliga förbundet mellan människa, djur och natur, och var inspirerad av myten om Dafne, kvinnan som förvandlades till ett träd. Här är det fyra kvinnor, en vit, en gul, en brun och en svart, som delvis blivit till träd. Trädet är fullt av blommor och fåglar i lysande färger.

Något sjaskig har hon blivit, en del av fåglarna har försvunnit och tidigare i vår var det några vandaler som höll säckar med cement i fontänen. Eric ryckte ut och sanerade och en person från Telge fastigheter som äger och förvaltar Lunahuset ringde med lätt darrande stämma och informerade mig i min egenskap av lokal Dafneövervakare om vad som hänt. Telge fastigheter har lovat bot och bättring och en rengjord Dafne. Nu hoppas vi i vänföreningen att det också kan komma upp en skylt som berättar om konstverket och dess originella skapare. Jag kände Helga personligen. Låt mig avsluta denna betraktelse över delar av Södertäljes kultur- och föreningsliv med ett citat av henne:

Jag efterlyser lidelsen, passionen, visionerna.

I konsten, som i livet, som i politiken.

Jag efterlyser de stora andarna, frifräsarna, de glada dårarna

Som håller det omöjliga kärt.

(återgivet i citatboken Uppmuntringar, utgiven 2009 av Helga Henschens Vänner)

Läs mer :

om Wendelas Vänner på <http://wendelasvanner.se>

Christer Dukes med fleras debattartikel om LT:s kulturbevakning på <http://lt.se/nyheter/debatt/1.731604-lt-tar-inte-sitt-fulla-kulturansvar>

Alice Sundmans avskedsartikel i LT: <http://lt.se/nyheter/debatt/1.824447-kulturlagan-har-falnat-pa-lt>

Om Berit Carlberg på <http://beritcarlberg.se/>

Om Oktoberteatern på <http://www.oktober.nu/>

om Södertälje teateramatörer på <http://www.sta.nu/sagateatern.htm>

om Martin Olsson och musikverksamheten i S:ta Ragnhild/Tveta församling på <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=203967>

om Helena Cronholms musikverksamhet i Enhörna församling på <http://www.kyrktorget.se/enhorna>

om Södertäljeoperan på <http://www.sodertaljeoperan.se/>

om Södertälje orkesterförening på <http://www.taljesymfonikerna.se/>

om ABF i Södertälje/Nykvarn på http://www.abf.se/stockholms_lan/sodertalje-nykvarn/

om konstnären Lenny Clarhäll på <http://www.clarhall.nu/>

om bokförlaget Tusculum på www.tusculum.se

Helena von Hofstens blogg på <http://helenavonhofsten.se/>

om Saltskog gård på <http://saltskoggard.se/>

om Södertäljes konstnärskrets på <http://www.kretsen.info/>

om Fia Kvissberg på www.kvissberg.com

om Helga Henschen på www.helgahenschen.com

om mig själv, Ami Lönnroth, på min hemsida <http://ami.bibliobi.com>